

การปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงานกระบวนการผลิตสายน้ำยาแอร์รถยนต์
Improving The Work Environment for The Automotive
Refrigerant Hose Production Process

คเนตร์ พันสนิท

วิศวกรรม อุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

E-mail : kanet2532@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่มนุษย์และสิ่งมีชีวิต กำลังทวีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับจึงทำให้มีกฎหมายและมาตรฐานเช่น ISO 14001 ขึ้นมา โครงการนี้ได้ทำการศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้กับบริษัท ฟอรั่มล่า อุตสาหกรรมจำกัด ซึ่งพบว่ามีปัญหาหลายด้าน เช่น ควัน น้ำเสีย เสียง เศษโลหะ คราบน้ำมัน ขยะ เป็นต้น จึงเข้าไปตรวจประเมินปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตสายน้ำยาแอร์ เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นและยังเป็นการวางรากฐานเพื่อทำการรับรองมาตรฐาน ISO 14001 : 2015 อีกด้วย

โดยการประเมินปัญหาสิ่งแวดล้อมจะใช้วิธีการประเมินแบบวิเคราะห์ถึงสาเหตุเกณฑ์การประเมินจะแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักใหญ่ คือ เกณฑ์พิจารณาโอกาสจะเกิดปัญหา เกณฑ์พิจารณาด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเกณฑ์พิจารณาการใช้ทรัพยากร โดยทั้ง 3 กลุ่มหลักจะมีเกณฑ์ย่อยๆ อีก เพื่อร่วมผลคะแนนมาพิจารณาระดับนัยสำคัญ ปัญหาควันที่เกิดจากกระบวนการเชื่อมโลหะ , ปัญหาน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการล้างน้ำยาขจัดคราบ โดยปัญหาเหล่านี้มีระดับนัยสำคัญ (Output) อยู่ในช่วง 101-150 ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง จึงได้ทำการแนะนำวิธีการลดปัญหาดังกล่าว 1.ปัญหาควันที่เกิดจากกระบวนการเชื่อมโลหะได้ออกแบบระบบระบายอากาศเพื่อดูดควันออกสู่นอกอาคาร จากการปรับปรุงระบบระบายอากาศทำให้มลพิษภายในแผนกลดลง 2.ปัญหาน้ำเสียจากกระบวนการล้างชิ้นงานได้ทำการปรับปรุงโดยการทำตระแกรงดักตะกอนและถังดักไขมันและคราบน้ำมันโดยทางออกของถังอยู่ใต้ชั้นน้ำ (ต่ำกว่าชั้นไขมัน) สามารถดึงออกได้ส่วนที่เป็นน้ำ ซึ่งวิธีนี้สามารถแยกน้ำกับน้ำมันออกก่อนที่จะระบายน้ำเข้าสู่ที่ระบายน้ำสาธารณะ ส่วนระดับนัยสำคัญ ส่วนระดับนัยสำคัญของปัญหาการใช้ทรัพยากร (Input) อยู่ในเขตน้อยกว่า 8 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับต่ำจึงไม่จำเป็นต้องลดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คำสำคัญ : การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, ระดับนัยสำคัญ, กระบวนการผลิตสายน้ำยา,

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมในการทำงานในองค์การถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิต ทำให้ของเสียลดน้อยลง เป็นสิ่งสะท้อนถึงความรู้สึกของพนักงานที่มีต่องาน ถ้าทุกคนมีสุขภาพอนามัยที่ดีและทุกคนมีความรู้สึกที่ดีต่องานทุกคนจะทุ่มเทกำลังใจ กำลังความคิด กำลังร่างกายทำงาน และช่วยกันแก้ไข ปัญหาในการทำงาน การทำงานจะเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ในตรงกันข้ามสภาพแวดล้อมอาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดสภาวะกดดัน ส่งผลให้เกิดการเหนื่อยล้า เกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมาทำให้ส่งผลเสียกับองค์การในด้านแรงงาน

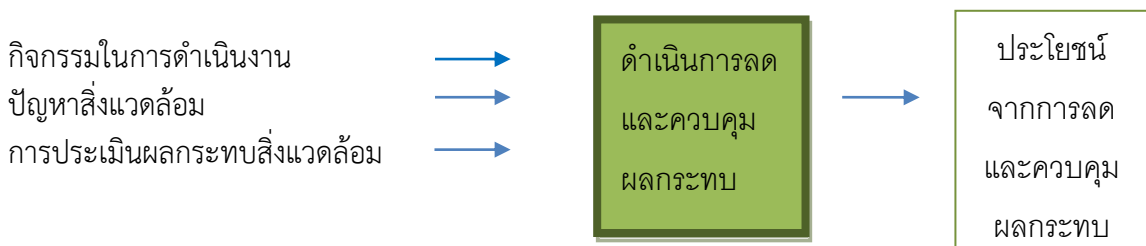
จากการสำรวจเบื้องต้นสถานประกอบการมีปัญหาสภาพแวดล้อมในการทำงานในกระบวนการผลิตสายน้ำยา ที่ภาวะมลพิษทางสิ่งแวดล้อม เช่น ควัน กลิ่น เสียง น้ำเสีย เศษโลหะ ขยะ ฝุ่นละออง อากาศร้อน ไอเสีย เป็นต้น ถ้าอยู่ในลักษณะ ปริมาณ และระยะเวลาที่นานพอที่จะทำอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของพนักงานได้และสิ่งแวดล้อมได้

ดังนั้นโครงการนี้จึงดำเนินการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการทำงานในปัจจุบันด้วยการประเมินผลกระทบด้วยสิ่งแวดล้อม(Environmental Aspect) ร่วมกับการพิจารณามาตรฐานตามกฎหมายกำหนด เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงานในการผลิตสายน้ำยาให้มีความเหมาะสมที่สุดต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตสายน้ำยา
2. เพื่อเสนอแนวทางลดและควบคุมมลพิษที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตสายน้ำยา

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1 ศึกษาข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการ

3.1.1 ศึกษาข้อมูลสถานประกอบการ

บริษัท พอร์มูล่าอุตสาหกรรม จำกัด เป็นผู้ผลิตอะไหล่แอร์รถยนต์สำหรับทดแทนที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย โดยมีเจ้าของเป็นคนไทยได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2516 ภายใต้วิสัยทัศน์และความสามารถของบริษัทจนถึงทุกวันนี้นำมาซึ่งความภาคภูมิใจที่แบรนด์สินค้าไทย ได้ถูกกล่าวขานกันทั่วโลกในวงการอุตสาหกรรมแอร์รถยนต์ ไม่เพียงแต่การกระจายสินค้าภายในประเทศเท่านั้น บริษัทยังมีการส่งออกสินค้าไปทั่วโลกมากกว่า 60 ประเทศทั่วทุกทวีปทั่วโลก

3.1.2 ศึกษาผลิตภัณฑ์ หรือ บริการ

บริษัท พอร์มูล่าอุตสาหกรรม จำกัด ได้ดำเนินการประกอบธุรกิจออกแบบ จำหน่าย ผลิต ชิ้นส่วนเครื่องปรับอากาศรถยนต์ Evaporators Unit, Coils Condenser Dryer, สายน้ำยาแอร์, หม้อน้ำรถยนต์, อย่างมืออาชีพ มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับของลูกค้าในศักยภาพความสามารถในการทำงานที่ได้คุณภาพมาตรฐานสากลและมีความปลอดภัย

3.1.3 ศึกษากระบวนการผลิตสายน้ำยา

กระบวนการผลิตสายน้ำยาแอร์มี 16 กระบวนการ ตัดชิ้นงาน ปาด/คว้านชิ้นงาน บานโอริง รีดร่อง ใส่นี้อัด ตัดชิ้นงาน ย้ำถั่วย เชื่อม ล้างน้ำยา ปั่นแห้ง ประกอบสาย ย้ำสายน้ำยา เช็ครูว์ เป่าแห้ง บรรจุภัณฑ์ และเก็บเข้าคลัง

3.1.4 ศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิตสายน้ำยาแอร์ เสียง เศษโลหะ คราบน้ำมัน น้ำเสีย ควัน กลิ่น ขยะ และไอเสีย

3.2 เก็บข้อมูล

3.1.1 บันทึกข้อมูลขั้นตอนกระบวนการผลิต

ทำการจดบันทึกข้อมูลรุ่นที่จะทำการผลิต จำนวนการผลิต ขนาด วัตถุดิบที่ใช้ เครื่องจักร เพื่อติดตามวิเคราะห์ข้อมูล

3.1.2 บันทึกข้อมูลการใช้ทรัพยากรในกระบวนการผลิต (Input)

3.1.3 บันทึกข้อมูลผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในกระบวนการผลิต (Output)

3.3 วิเคราะห์สาเหตุโดยใช้แบบวิเคราะห์ถึงสาเหตุ

วิธีนี้อาจจะดูเข้าใจยาก แต่ข้อดีตรงที่ว่าเราได้เข้าใจสาเหตุของประเด็นปัญหาด้วยว่าทำไมถึงสำคัญ เมื่อทราบถึงสาเหตุเราจะได้แก้ไขได้ เกณฑ์การประเมินแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลักใหญ่ แต่ละกลุ่มจะมีเกณฑ์ประเมินย่อยอีก เกณฑ์ประเมินหลักๆ โดยการให้คะแนนจะเรียงลำดับจากโอกาสที่จะเกิดผลกระทบมากคะแนนก็จะสูงสำหรับโอกาสที่จะเกิดมลพิษน้อยการให้คะแนนก็จะต่ำ

A. เกณฑ์การประเมินโอกาสที่จะเกิด โดยมีเกณฑ์ย่อยอีก คือ

A1. เกณฑ์สำหรับโอกาสที่จะเกิด	คะแนน
โอกาสในการเกิดมลพิษบ่อยมาก อาจเกิดขึ้นทุกวัน	5
โอกาสในการเกิดมลพิษบ่อย อาจเป็นอาทิตย์หรือเดือนละครั้ง	4
โอกาสในการเกิดตามกระบวนการผลิตมากหรือน้อย	3
โอกาสในการเกิดน้อยมาก อาจเป็นปีละ 1 ครั้ง	2
โอกาสในการเกิดน้อยมากแทบไม่มีเลย	1

B. เกณฑ์พิจารณาด้านผลกระทบสิ่งแวดล้อม

B1. ธรรมชาติของลักษณะปัญหา	คะแนน
มีความรุนแรงหรือเป็นพิษสูงมาก	5
มีความรุนแรงหรือเป็นพิษสูง	4
มีความรุนแรงหรือเป็นพิษปานกลาง	3
มีความรุนแรงหรือเป็นพิษต่ำ	2

C. เกณฑ์ประเมินผลกระทบการใช้ทรัพยากร

C1. การใช้ทรัพยากร	คะแนน
นำมาหมุนเวียน/ใช้ใหม่	5
น้อยกว่า 75% ที่สามารถนำกลับมาใช้	4
น้อยกว่า 50% ที่สามารถนำกลับมาใช้	3
น้อยกว่า 25% ที่สามารถนำกลับมาใช้	2
ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้	1

4 วิธีดำเนินการวิจัย

4.1.1 ศึกษากระบวนการผลิตสายน้ำยา

4.1.2 เก็บข้อมูลการใช้ทรัพยากรในการผลิต(Input) และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Output)

4.1.3 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แบบวิเคราะห์ถึงสาเหตุ

4.1.4 เสนอแนวทางปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน

4.1.5 สรุปผล

4.2 ประชากรและตัวอย่าง

จำนวนชิ้นงานในกระบวนการผลิต 2000 ชิ้น

4.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ทำการปรับสภาพแวดล้อมการทำงานและ เกณฑ์การประเมินผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตารางแสดงผลคะแนนตามระดับนัยสำคัญ (Output)

ช่วงคะแนน	ระดับนัยสำคัญ	เกณฑ์การประเมิน
มากกว่า201	สูงมาก	ควรปรับปรุง
151 - 200	สูง	ควรปรับปรุง
101 - 150	ปานกลาง	ควรปรับปรุง
51 -100	ต่ำ	พอใช้
น้อยกว่า 50	ต่ำมาก	ดี

ตารางแสดงผลคะแนนตามระดับนัยสำคัญด้านการใช้ทรัพยากร (Input)

ช่วงคะแนน	ระดับนัยสำคัญ	เกณฑ์การประเมิน
มากกว่า 13	สูง	ควรปรับปรุง
9-12	ปานกลาง	ควรปรับปรุง
น้อยกว่า 8	ต่ำ	ดี

4.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

สอบถามพนักงานทำงานในแผนก และพนักงานดูแลงานอาชีพะอนามัยและความปลอดภัย การลงดูสภาพการทำงานจริง และรวบรวมข้อมูลจากใบสั่งการผลิต

5 สรุปผลการวิจัย

จากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมการทำงานกระบวนการผลิตสายน้ำยา โดยเลือกพิจารณาสายน้ำยาเฉพาะที่เป็นแกนหลัก ที่ต้องปรับปรุงสภาพแวดล้อม

กระบวนการ	ประเด็นปัญหา สิ่งแวดล้อม	สถานะ			Σ A	Σ B	Σ C	ค่าประเมิน Output	ค่าประเมิน Input	ลำดับ นัยสำคัญ
		N	A	E						
1. เชื่อม	ควัน	✓			10	15		150		ปานกลาง
2.ล้างน้ำยา	น้ำเสีย	✓			8	17		136		ปานกลาง
3.ตัดชิ้นงาน	เสียง	✓			8	12		96		ต่ำ
4.ปาดคว้าน	เศษเหล็ก	✓			8	12		96		ต่ำ
5.บานโอริง	เสียง	✓			8	12		96		ต่ำ
6.บานโอริง	คราบน้ำมัน	✓			8	12		96		ต่ำ
7.เช็ครั่ว	น้ำเสีย	✓			8	12		96		ต่ำ
8.เป่าแห้ง	เสียง	✓			8	12		96		ต่ำ
9.ประกอบ สายน้ำยาแอร์	ขยะ	✓			4	13		91		ต่ำ
10.ตัดชิ้นงาน	เศษเหล็ก	✓			8	11		88		ต่ำ
11.ปาดคว้าน	เสียง	✓			8	10		80		ต่ำ
12.เก็บเข้าคลัง	ไอเสีย	✓			7	10		70		ต่ำ
13.รีดร่อง	เสียง	✓			6	11		66		ต่ำ
14.ย้ำถ้วย	เสียง	✓			6	11		66		ต่ำ
15.ตัดชิ้นงาน	คราบน้ำมันหล่อเย็น	✓			6	10		60		ต่ำ
16.ปาดคว้าน	คราบน้ำมัน	✓			6	10		60		ต่ำ
17.ตัดชิ้นงาน	ใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
18.ปาดคว้าน	เกิดการใช้ไฟฟ้า	✓					8		8	ต่ำ
19.บานโอริง	ใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
20.บานโอริง	มีการใช้ไฟฟ้า		✓				8		8	ต่ำ
21.รีดร่อง	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
22.ใส่น็อต	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
23.ตัดชิ้นงาน	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
24.ย้ำถั่ว	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
25.เชื่อม	เกิดการใช้ไฟฟ้า	✓					8		8	ต่ำ
26.เชื่อม	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ
27.ล้างน้ำยา	เกิดการใช้น้ำประปา	✓					8		8	ต่ำ
28.ล้างน้ำยา	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓					8		8	ต่ำ

29.ปิ่นแห้ง	เกิดการใช้แกนเหล็ก	✓				8		8	ต่ำ
30.ประกอบ สายน้ำยา	เกิดการใช้สายน้ำยา	✓				8		8	ต่ำ

ปัญหาควันในกระบวนการเชื่อมมีระดับนัยสำคัญ อยู่ในช่วง 101 – 150 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง จึงได้แนะนำให้มีการปรับปรุงระบบระบายอากาศ จากเดิมไม่มีท่อส่งอากาศเสียทำให้ควันเชื่อมฟุ้งกระจายอยู่ทั่วบริเวณพื้นที่ปฏิบัติงาน จึงได้ทำการออกแบบและคำนวณท่อส่งอากาศเสีย ออกนอกรั้วบริเวณพื้นที่ปฏิบัติงาน หลังจากได้ทำการติดตั้งท่อส่งอากาศดังกล่าวทำให้มลพิษลดลง

ปัญหาน้ำเสียจากกระบวนการล้างชิ้นงานมีระดับนัยสำคัญ อยู่ในช่วง 101 - 150 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง จึงได้แนะนำให้มีการบำบัดน้ำเสียในขั้นต้นโดยทำตะแกรงดักตะกอนและถังตกไขมันและคราบน้ำมันโดยทางออกของถังจะจมอยู่ในน้ำ (ต่ำกว่าชั้นไขมันหรือน้ำมัน) สามารถดึงออกเฉพาะส่วนที่เป็นน้ำออกจากถังได้ ซึ่งวิธีนี้สามารถกำจัดของแข็งที่เป็นแขวนลอยได้และน้ำที่ปล่อยออกมีความใสขึ้นจากเดิม

ส่วนระดับนัยสำคัญ ส่วนระดับนัยสำคัญของปัญหาการใช้ทรัพยากร (Input) อยู่ในชวงน้อยกว่า 8 คะแนน ซึ่งอยู่ในระดับต่ำจึงไม่จำเป็นต้องลดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

6. อภิปรายผล

การยอมรับการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมได้มีการตอบรับดีและนำไปปรับปรุงจนมลพิษในกระบวนการผลิตลดลงได้ ภายในโรงงานมีการ ตรวจวัดคุณภาพของน้ำ เสียง แสงสว่าง อุณหภูมิ มีการจัดให้มีเครื่องมือป้องกันมลภาวะทางอากาศ เสียง ให้กับพนักงานทุกคน มีการจัดบอร์ดแสดงข่าวสาร ตามจุดต่างๆ ของสำนักงานเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้รับทราบโดยทั่วกัน เพิ่มความรู้และทักษะ ให้แก่พนักงานทราบถึงอันตรายมลพิษทางอากาศ ซึ่งก๊าซบางชนิดเป็นพิษแต่ไม่มีกลิ่น ควรมีไหวพริบเกี่ยวกับทิศทางการลม เพื่อหลีกเลี่ยงควันพิษ ที่จะสัมผัสร่างกายโดยตรงและมีป้ายบ่งชี้อันตรายและความปลอดภัยในสภาวะแวดล้อมที่เป็นพิษ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การปรับปรุงสภาพแวดล้อมการในการผลิตสายน้ำยาเป็นแนวทางการประเมินสภาพแวดล้อมในการทำงานซึ่งตรงกับข้อกำหนดมาตรฐาน ISO 14001: 2015 ข้อที่ 6.1.2 ประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่องค์กรต้องพิจารณากำหนดประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีนัยสำคัญ มีเกณฑ์พิจารณาประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำระบบ ISO 14001 ในอนาคต

7.2 ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. สามารถประยุกต์ใช้รูปแบบดำเนินงานวิจัยนี้กับแผนกอื่นได้

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้จัดทำโครงการสหกิจศึกษาขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยศรีปทุม ที่ให้โอกาสในการศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ยิ่งต่อการทำโครงการสหกิจศึกษาจนสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์ ขอกราบขอบพระคุณ คณะอาจารย์ประจำหลักสูตร วิศวกรรมอุตสาหกรรม ที่ทั้งให้ความรู้ทางด้านวิชาการ และประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและทำโครงการสหกิจศึกษา

ขอขอบคุณ บริษัท พอร์มูล่าอุตสาหกรรม จำกัด รวมถึงบุคลากรทุกท่าน ที่ให้ความแนะนำในการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ความอนุเคราะห์ในด้านข้อมูลในการศึกษาการจัดเส้นทางเดินรถขนส่ง เพื่อนำมาใช้สำหรับในโครงการสหกิจศึกษานี้

ขอขอบคุณโรงงานตัวอย่าง ที่อนุเคราะห์ข้อมูล ที่ใช้ในการศึกษาดำเนินการในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ผู้จัดทำโครงการสหกิจศึกษาใคร่ขอกราบพระคุณ บิดามารดาและครอบครัว ซึ่งให้คำปรึกษา สนับสนุนและเป็นกำลังกายและกำลังใจตลอดจนสำเร็จการศึกษาและตลอดจนโครงการสหกิจศึกษาสำเร็จลุล่วงด้วยดี

9.เอกสารอ้างอิง

- [1] วชิรวิษณุ มธุรสสุวรรณ, คู่มือการตรวจติดตามภายในระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 จัดพิมพ์โดย สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) 2545.
- [2] สุเทพ อีรศาสตร์ ISO 14000 มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม, จัดพิมพ์โดย สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย - ญี่ปุ่น) 2537 พิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2537.
- [3] พัฒนา มูลพฤกษ์, การป้องกันและควบคุมมลพิษ, พิมพ์ที่ บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพ) จำกัด พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2551.
- [4] วิชुरย์ สิมะโชคดี วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, วิศวกรรมและการบริหารความปลอดภัยในโรงงาน จัดพิมพ์โดย : สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น) พิมพ์ครั้งที่ 33 พ.ศ.2556.
- [5] ผศ. กิตติภูมิ มีประดิษฐ์, มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยศรีปทุม, พ.ศ.2556